

Forró Lajos

Balkane moj – Az én Balkánom 7.

„Kada Zagreb izranja iz sna”*

A jugoszláv gazdasági modell némiképp eltérő képet mutatott a többi szocialista országgal szemben. A tervezők ugyanis semmiképp nem hagyhatták figyelmen kívül a nemzeti és regionális problémákat. A fejlettségi mutató is széles skálán mozgott. A gazdaságilag előrehaladott Szlovénia mellett olyan elmaradott térségek is voltak mint Bosznia-Hercegovina, Macedónia, Monte-negro. Ezekben a területeken különféle gyárak, üzemek létesítése indult el. Időnként az sem számított ha a nyersanyagot több száz kilométerről kellett az adott helyre szállítani. A cél a *tagköztársaságok közötti gazdasági fejlettségi mutatók kiegyenlítése* lett.

Noha megtörtént a hivatalos megbékélés (Hruscsov látogatására válaszként 1955 májusában Tito is ellátogatott a Szovjetunióba), Jugoszlávia nem csatlakozott a szocialista országok katonai vagy gazdasági szövetségéhez. Bár később a KGST-ben megfigyelői státuszt kapott, a Varsói Szerződést soha nem írta alá. Az ország továbbra is a „se nem nyugat se nem kelet” ingapolitikát követte. Erejét, és fontosságát azonban bizonyítja, hogy Hruscsov számos kérdésben kikérte a partizánvezér véleményét. (Később Kádár és Münnich közül Tito is az előbbi mellett érvelt)

Jugoszlávia kezdetben támogatta a lengyel és magyar reformtörekvéseket, amikor azonban Magyarország a többpártrendszer irányába indult el Tito magatartása azonnal éles fordulatot vett. Pulában tartott beszédjében a sztálini politikát tette felelőssé a Magyarországon kialakult helyzet miatt.

* „Amikor Zágreb felébred az álomból”. Az AZRA együttes 041 című dalából

Mindenkit meglepett, hogy ennek ellenére védelembe vette a szovjet beavatkozást. Szerinte a két rossz közül mégis inkább az intervenció a kisebb hiba, ha csak így menthető meg a szocialista rendszer Magyarországon. Ezek után több mint furcsa, hogy a forradalom emigránsainak egy része Jugoszlávián keresztül spriccelt szét a nagyvilágba. Nagy Imrének is a budapesti Jugoszláv Nagykövetség adott ideiglenesen menedéket. Kiadásukra csak akkor került sor miután az új magyar kormány biztosította a jugoszláv politikusokat, hogy Nagy Imréék szabadon távozhatnak, nem esik bántódásuk. (Az ígéretek ellenére köztudott, hogy 1958 vádat emeltek ellenük.)

Az ország kommunista vezetői egyfajta semleges, el nem kötelezett politika létét hangoztatták. Jugoszlávia és néhány Afrikai, illetve Ázsiai ország kísérletet tett egyfajta harmadik világhatalom létrehozására. Tito, az indiai Nehru, az indonéz Szukarno és az egyiptomi Nasszer közreműködésével 1961-ben sor került az „El nem kötelezettek” első csúcstalálkozására. Erőfeszítések történtek új ázsiai és afrikai országokkal szoros kapcsolat kialakítására. Ennek jegyében számos konferenciát tartottak a világ több pontján (Kairó 1964, Lusaka 1970, Algír 1973, Colombo 1976).

Az erőfeszítések ellenére komolyabb javulás nem mutatkozott a fejletlen térségek gazdasági helyzetében. A munkanélküliség számának rohamos emelkedése az emigráció növekedését vonta maga után. Számos fiatal talált munkát a nyugati országokban. (Jugoszlávia volt az egyetlen szocialista ország, ahol megengedték a dolgozóknak a külföldi munkavállalást.) A hatvanas évek második felében a többi szocialista ország-

hoz képest az ország lakossága viszonylagos szabadságot élvezett. Szabadon – esetleg kis megszorításokkal – utazhattak külföldre (nyugatra is), külföldi újságokhoz, könyvekhez lehetett hozzájutni. A gazdaságban folytatódtak a reformok, emellett a politikában is liberális tendenciák érvényesültek.

Bármennyire is próbálta Tito a testvériség-egység politikáját belesulykolni az emberekbe, az nyilvánvaló volt, hogy a hadseregben, a rendőrségben és egyéb kormányzati szerveknél is a szerb túlsúly érvényesült. Ne felejtjük el, hogy a háború alatt a partizánok főként a szerb és montenegrói lakosság soraiból kerültek ki. Emellett a szerbek jó vezetőre leltek az ország második embere, a lehetséges Tito utód Aleksandar Ranković személyében. Nem csak a horvátok, hanem az albánok, muzulmánok, macedónok és a szlovének is gyanakvással figyelték a szerbek lépéseit. A Ranković vezette UDBA (Állambiztonsági Szolgálat) terrorista módszereket használt. Amikor 1966 nyarán kiderült, hogy titkosügynökök lehallgatókészüléket helyeztek el több vezető politikus lakásán, sőt Titót rezidenciájában is, a partizánvezér egyszerűen félretette a terhessé vált Rankovićot. Természetesen szó sem volt bírósági perről, vagy bebörtönzésről. Azzal vádolták, hogy saját hatalmat akart kiépíteni és egyszerűen nyugdíjazták. A horvátok mindenesetre győzelemként ünnepelték az esetet.

A lakosság igazán a szovjetek csehszlovákiai beavatkozása után láthatta: milyen előnyökben van része. Tito most már élesen elítélte a beavatkozást. Az azonnali ka-

tonai intézkedések pedig egyértelművé tették: Jugoszlávia harcolni is fog amennyiben szükséges. A jelszó: „nekünk a másé nem kell, a sajátunkat nem adjuk” lett.

1968-ban a rendszer egyes sajátosságával elégedetlenkedő értelmiségiek, diákok tüntetést szerveztek. A megmozdulást nem tiltották be, sőt Tito mint afféle jóságos nagyapó, atyai hangon rokonszenvét fejezte ki egyes pontokkal.

A következő válság Horvátországban mutatkozott meg. (Elsősorban továbbra is nemzeti konfliktus.) 1967-ben Miroslav Krleža író, valamint 130 további horvát értelmiségi petícióban követelték, hogy a szerbet és a horvátot külön nyelvként ismerjék el és Horvátországban horvátul oktassanak Erre válaszként a szerbek azt hangoztatták, hogy a horvát köztársaságban élő szerbeket is hasonló jogok illessék. A horvát követeléseket a *Matica hrvatska* (1840-ben alapított kulturális szervezet) folytatta. „Az alkotmány tartalmazza, hogy Horvátország (a horvát nemzet szuverén nemzeti állama) ... melynek szuverenitása az önrendelkezés jogán alapszik, amibe a kiválás joga is beletartozik. A horvát legyen az egyetlen hivatalos nyelv, a Horvátországban

beszedett adókkal a horvát hatóságok rendelkezzenek". További követelés volt, hogy a horvát nemzetiségűek csak a köztársaság területén teljesítsenek katonai szolgálatot, valamint kerüljön felállításra egy autonóm horvát területi hadsereg.

A testvériség egység megteremtésén fáradozó Tito 1971. december 2-án rádiós és televízióbeszédében támadta a horvát nacionalistákat. Az események gyorsan peregtek. A horvát nacionalista vezetőket leváltották (mintegy négyszáz állami tisztviselőt elbocsátottak, a Maticát átszervezték). Tito a központi hatalom erősítésében látta a megoldást. Ennek érdekében a szlovéniai, a macedón, és a szerb „liberálisokkal” (1972-ben leváltották a szerb kommunista párt vezetőjét, *Marko Nikezićet*) is leszámolt. *A nemzeti ellentéteket elfojtani sikerült bizonyos időre, megszüntetni azonban soha.* Annak ellenére, hogy a gazdaságban több nehézséggel is küzdött a lakosság élet-színvonala jóval a szocialista országoké felett volt. Az emberek szabadságjogai is lényegesen jobbak lettek mint a szocialista

szomszédoké. Voltak azonban „szent és sérthetetlen” dolgok. A testvériség egységet, a pártot és az „Öreget” (Titót emlegették e néven, természetesen pozitív értelemben véve) nem lehetett bírálni.

A hetvenes években leginkább az izgatta az embereket, vajon sikerül e megtalálni az ekkor már nyolcvanas éveiben járó Tito méltó utódát. A partizánvezér ekkora már szinte mindegyik harcostársát túlélte. Ranković pedig politikai kegyvesztett lett. Végül egy rotáció rendszerben működő testületben találták meg a megoldást. Minden tagköztársaság delegál egy küldöttet, akik évenként váltják egymást a vezetésben.

1980. május 4-én meghalt Tito. (Vannak feltételezések, hogy már április végén halott volt, csak a vezetők nem akarták, hogy a munka ünnepe gyásznappá változzon. Így a vezér halálát elhallgatták.)

A korábbi megállapodás szerint a Macedóniát képviselő *Lazar Koliševski* lett az elnök.

(folytatjuk)

